

CHAPTER 8.

THE VERSION REGARDING SPECIAL SERVICES OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN FOR INVOLVEMENT IN THE DEATH OF THE SSNG K-141 "KURSK" IN THE CONTEXT OF MARITIME SAFETY, SECURITY AND DEFENCE OF THE WOLD

Oleksandr KALINICHENKO

PhD, Captain, Deep sea captain.

chief122@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0003-1273-7328>

Olena SIMONENKO

senior lector

National Academy of the Security Service of Ukraine.

Special Department of the Study- Scientific Institute of the State Security

(22, Mychayla Maksymovycha str., Kyiv, 03022, Ukraine)

Alena551255@ukr.net,

<https://orcid.org/0009-0000-7774-994X>

Abstract. The geopolitical evolution of Iran in the 21st century was considered. Versions regarding the death of the "Kursk" APRK are listed. Attention is focused on the controversy of the Pacific submariners, who in one way or another are involved in the analyzed character: Valery Ryazantsev - my first chief officer of the SSN K-45 and Maksym Klimov - the commander of the mine-torpedo combat department of the third generation Pacific nuclear submarines of projects 971 and 949A. Attention was drawn to the aspects and motives of the interested parties regarding the transfer of cavitating torpedoes, as well as to the cross-species and international composition of the participants in the military exercises in the waters of the Barents Sea, the management of which clearly went beyond the powers of the Commander of the Northern Fleet of the Russian Navy. The facts on which the author of the version relied were given. Chronological, comparative, problem methods of historical scientific research and the method of content analysis are applied. Cause-and-effect relationships of certain events were revealed, which created a logical chain that led not only to the fact of the death of the SSNG K-141, but also to the subsequent appearance of high-speed cavitation underwater rocket-torpedoes in the armed forces of the Islamic Revolutionary Guard Corps

naval forces. For this purpose, the military-geographical and military-historical realities of the Persian Gulf of the last quarter of the 20th and the first quarter of the 21st centuries were considered. Conclusions were made regarding the possibility and argumentation of the author's version regarding the motives, direct actions and involvement of Iranian specialists in the SSNG "Kursk" tragedy.

Keywords: Islamic Revolutionary Guard Corps, VA-111 "Shkval" M-5 cavitation torpedo, SSNG K-141 "Kursk".

ВЕРСІЯ ЩОДО ПРИЧЕТНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН ДО ЗАГИБЕЛІ АПРК К-141 «КУРСЬК» В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ МОРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ОХОРОНИ ТА ОБОРОНИ

Анотація. Розглянуто геополітичну еволюцію Ісламської Республіки Іран у ХХІ ст. Перераховано версії щодо загибелі АПРК «Курськ». Зупинено увагу на версіях тихоокеанців-підводників: Валерія Рязанцева – мого першого старпома ПЧАТ «К-45», Максима Клімова – командира мінно-торпедної бойової частини тихоокеанських атомних субмарин третього покоління проєктів 971 та 949А, Миколи Титоренка – пройшовшого шлях від командира мінно-торпедної бойової частини малого підводного човна «М-250» до начальника відділу штабу ТОФ, відповідального за використання й бойове та практичне застосування торпедної зброї та морських ядерних боєприпасів. Звернено увагу на аспекти та мотиви зацікавлених сторін щодо передачі кавітуючих торпед, а також на міжвидовий та міжнаціональний склад учасників військових навчань в акваторії Баренцевого моря, управління яким явно виходило за рамки повноважень Командувача Північним флотом ВМФ рф. Наведено фактологію, на яку спиралися автори версії. Застосовано хронологічний, порівняльний, проблемний методи історичного наукового дослідження та метод контент-аналізу. Виявлено причинно-наслідкові зв'язки тих чи інших подій, які створили логічний ланцюжок, що привів не тільки до факту загибелі К-141 «Курськ», а й послідуєчої появи на озброєні морських сил Корпусу вартових Ісламської революції надшвидкісних кавітаційних торпед. З цією метою розглянуто військово-географічні та військово-історичні реалії Перської затоки останньої чверті ХХ та першої чверті ХХІ століть. Зроблено висновки, щодо можливості та аргументованості авторської версії щодо мотивів, безпосередніх дій та причетності ІРІ до трагедії «Курська».

Ключові слова: Корпус вартових Ісламської революції, кавітаційна торпеда ВА-111 «Шквал» М-5, атомний підводний ракетний крейсер К-141.

Вступ. Наприкінці першої чверті ХХІ століття, коли на земній кулі розгоряється пожежа предвісника Третьої Світової війни у всесвітній битві за ресурси та під час

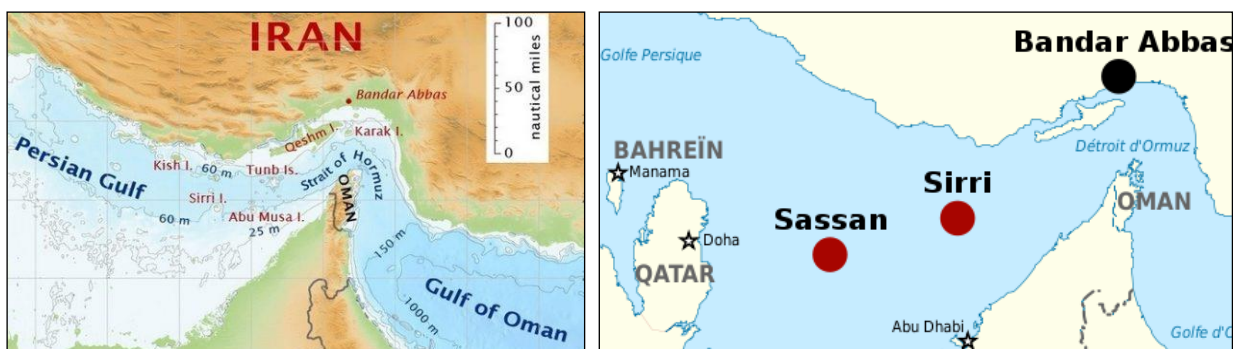
десятирічної російсько-української війни XXI сторіччя, наша увага концентрується на країні, чії баражуючі боєприпаси «Шахед» різних модифікацій та балістичні ракети щедро посипають воєнну та цивільну інфраструктуру на теренах України на протязі 2022-2024 рр. Враховуючи й навмисне збиття Боінга 737 Міжнародних Авіаліній України рейсу PS752 за маршрутом Тегеран – Київ 8 січня 2020 року (Сімоненко О.О. 2023а: стор. 154-159), слід більш уважно придивитись до Ісламської Республіки Іран (далі ІРІ), ментальності його населення (Сімоненко О.О. 2023b: стор. 573-583), його державних і недержавних збройних сил та спец.служб (Сімоненко О. О. 2023с: стор. 500-505), поведінки в регіоні, що обмежується з півночі Чорним та Каспійським морями, з заходу – Середземним та Червоним морями, з півдня – Аравійським морем. У середині цієї суші вдається у її глибину Перська затока – одне з небагатьох нафтових енергетичних джерел світу. Серед низки країн Близького Сходу домінуюче географічне положення у Перській затоці займає ІРІ безпосередньо контролюючи її північне узбережжя та Гормузьку протоку (рис.1).

Рис.1 Географічне розташування ІРІ на континенті.

Тому деякі аналітики розглядають вельми вірогідною можливість військового конфлікту між ІРІ та США (Масний В'ячеслав, 2024: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2706118-vijna-ssa-ta-iranu-na-porozi-cogo-cekati.html> (з посиланням на 25.05.2019 19:07)). У 2014 р., напередодні святкування Дня закінчення Другої Світової війни у Європі, Командувач військово-морських сил (далі – ВМС) Корпусу вартових Ісламської революції (далі – КВІР) контр-адмірал Алі Фартаві зізнався, що його підрозділ має на озброєнні високошвидкісні підводні ракети (320 км/год), здатні потопити будь-який американський корабель навіть авіаносець за 50 секунд в межах очікуваного театру воєнних дій (URL: <https://web.archive.org/web/20141006081527/http://ria.ru/world/20140507/1006900136.html>)

(рис.2 ліворуч). Вочевидь, вищезгаданою заявою іранський морський керманіч оголосив, що Іран зробив відповідну «роботу над помилками» після морського фіаско 18 квітня 1988 р. під час операції Прейнг Мантіс (Operation Praying Mantis) ([URL1: https://uk.wikipedia.org/wiki/Операція_«Прейнг_Мантіс»](https://uk.wikipedia.org/wiki/Операція_«Прейнг_Мантіс»), [URL2: https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Praying_Mantis](https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Praying_Mantis)). Тоді ВМС ІРІ отримали відчутну поразку від ВМС США, втративши низку кораблів і катерів та дві озброєні морські платформи Sassan і Sirri (рис.2 - праворуч).

Рис.2 Очікуваний морський театр воєнних дій (ліворуч) та іранські морські платформи, вражені ВМС США 18 квітня 1988 (праворуч).

Отримавши копяка ІРІ вирішила не обмежуватись лише розвитком своїх підводних сил – як історично традиційну асиметричну відповідь на морську потугу більш розвинутих флотів світу (рис.3 ліворуч), а надолужувала свою морську потугу за рахунок безпілотних, у т.ч. морських бойових платформ, штучного інтелекту ([URL: https://mil.in.ua/uk/news/korpus-vartovyyh-islamskoyi-revolyutsiyi-obladav-svoyi-morski-drony-shtuchnym-intelektom/?fbclid=IwAR25pPM](https://mil.in.ua/uk/news/korpus-vartovyyh-islamskoyi-revolyutsiyi-obladav-svoyi-morski-drony-shtuchnym-intelektom/?fbclid=IwAR25pPM) [ej6Vl2snYuOYekXNKkH8x4VPw7KYzMFZLeeQWoGWEYrF1TpTOHE](https://mil.in.ua/uk/news/korpus-vartovyyh-islamskoyi-revolyutsiyi-obladav-svoyi-morski-drony-shtuchnym-intelektom/?fbclid=IwAR25pPM)) та найсучаснішої морської підводної зброї. А саме, кавітаційних надшвидкісних реактивних торпед, доля яких є об'єктом нашого дослідження (рис.3 праворуч).

Рис.3 Підводна компонента ІРІ станом на 2019 рік (ліворуч) та надшвидкісна реактивна торпеда в газовій каверні (праворуч)

Предметом же нашого дослідження є загибель атомного підводного ракетного крейсера (далі – АПРК) К-141 «Курськ» в контексті світової морської безпеки, охорони та оборони з огляду на можливу причетність іранських спецслужб у процесі придбання експортної версії надшвидкісної реактивної торпеди ВА-111 «Шквал» М-5.

Постановка проблеми. Перед іранським керівництвом постало питання залучення нової морської зброї, здатної вражати військові кораблі ВМС США у безпосередній близькості до морських платформ та у вузькостях з урахуванням обмежених глибин акваторії театру воєнних дій у Перській затоці. Через рік після іранської морської поразки, 2-3 грудня 1989 р. на острові Мальта тодішні чільники СРСР та США оголосили про закінчення Холодної війни, внаслідок чого з торпедних відсіків принаймі радянських підводних човнів ядерна тактична зброя перемістилась на берегові арсенали, зокрема швидкісні реактивні торпеди ВА-111 «Шквал» М-5, які на довгий час залишились неліквідом у радянських (російських) арсеналах. У 1995 р. в Абу-Дабі на виставці озброєння, де доречі морську Україну представляв фрегат «Гетьман Сагайдачний», у закритому павільоні з обмеженим доступом росіянами вперше була представлена кавітаційна торпеда з запаморочливими характеристиками, на яку звернули увагу представники КВІР, які безпосередньо відповідали за морську безпеку у Перській затоці та Гормузькій протоці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом у відкритій літературі стверджується, що появі надшвидкої кавітаційної підводної ракети «Ноот» в ІРІ у 2006 р. посприяла Китайська народна республіка, яка має на озброєнні покращену версію радянського ВА-111 «Шквал» М-5 придбану у Казахстані (завод імені С.М.Кірова в Алма-Аті) після розпаду СРСР. Однак науково-виробниче об'єднання «Регіон» (основний відповідальний за «Шквал») свого часу виконав експортну версію «Шквал-Э». Відомо, що замість ядерної боєголовки китайська та іранська надшвидкісні реактивні торпеди мають фугасну бойову частину потужністю у 250 кг у тротиловому еквіваленті з глибиною ходу 6 метрів. Причому китайський варіант має підвищену з 200 до 300 вузлів швидкість та магнітометричну систему наведення (*URL: <https://topwar.ru/163624-v-kitae-zajavili-chto-smogli-razognat-sovetskij-shkval-do-550-km-ch.html>*). Але нас цікавить прив'язка «Шквала» до загибелі АПРК К-141 «Курськ» 12 серпня 2000 р. Якби там не було, але усі дослідники, хто займався трагедією АПРК «Курськ» усередині російської федерації, розглядали офіційну версію – вибух маловодного перекису водню (пероксиду водню, хім.формула Н-О=О-Н) практичної торпеди 65-76ПВ та інші, за їх терміном - маргінальні версії (*URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Катастрофа_АПЛ_Курск*):

- підрив на плавучій міні часів ДСВ (віце-прем'єр рф Ілля Клебанов);
- враження від протикорабельної ракети (кап. 1 р. Олександр Лесков);

- зіткнення з надводним кораблем;
- зіткнення з атомною субмариною ВМС США (капітан 1 рангу Михайло Волженський – член приймальної комісії цієї субмарини від промисловості та керівництво Північного флоту: командувач - адмірал В.А.Попов і його начальник штабу віце-адмірал М.В.Моцак. З дещо оригінальною версією до них долучився капітан 1 рангу Н.Н.Титоренко (*Титоренко Н.Н., 2004: стор. 469-490*);
  - терорист-смертник Мамед Гаджиєв з заводу «Дагдизель» (Кавказ-центр);
  - торпедування практичною реактивною торпедою (Юрій Антипов – технічний експерт) (*Антипов Юрій, 2017*);
  - торпедування бойовими торпедами атомного підводного човна ВМС США (кап. 1 р. у відставці В.Кулиничев та французький кінорежисер документальних фільмів Жан-Мишель Карре, в останньому випадку – при стрільбі «Шквалом» (*Карре Жан-Мишель, 2004*). У 2018 р. на екрани вийшла франко-бельгійська художня кінострічка режисера Томаса Вінтерберга по книзі американського журналіста Роберта Мура «Час вмирати» на цю ж тему, де «Шквала» не було (*Томас Вінтерберг, 2018*).

Українська версія Вікіпедії дещо відрізняється від російської (*URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Катастрофа_підводного_човна_Курськ*).

Грунтовну працю з приводу причин катастрофи АПК К-141 зробив Валерій Дмитрович Рязанцев, віце-адмірал, заступник начальника головного управління з бойової підготовки Міністерства оборони російської федерації (*Рязанцев В.Д., 2005*). Він наводить технічні та організаційні прорахунки перш за все Командування Північного флоту та підлеглих частин, що посприяли врешті-решт несанкціонованому вибуху маловодного перекису водню практичної торпеди 65-76ПВ, що, на його думку, й стало першопричиною трагедії. Складається враження, з огляду на його останню посаду, що він намагається відвести увагу читачів від свого відомства виключно до рамок Північного флоту ВМФ рф. Але колишній командир мінно-торпедної бойової частини тихоокеанських атомних підводних човнів 45-ї та 10-ї дивізій 2-ї флотилії підводних човнів ТОФ проектів 971 та 949А капітан 3 рангу Максим Олександрович Клімов на шпальтах сайту «Штурм Глубины» колишнього офіцера-тихоокеанця Олександра Вікторова сміливо й аргументовано вступив у суперечку з віце-адміралом. Слід зауважити, що після служби на підводному флоті Максим Клімов став науковим співробітником Науково-виробничого об'єднання «Регіон» (сучасна морська підводна зброя). Введенням у дію дослідної стрільби з модернізованою акумуляторною батареєю універсальної торпеди УСЕТ-80 відзначився й інший тихоокеанець, капітан 1 рангу Микола Титоренко. Він покладає відповідальність за другий вибух на субмарині К-141, через

135 сек. після першого вибуху практичної торпеди 65-76ПВ внаслідок зіткнення з іноземною субмариною, на бойові торпеди УСЕТ-80 з-за рахунок теплового імпульсу акумуляторної батареї субмарини, куди вже попала забортна вода.

У 2001 р., вочевидь після під'йому затопленої субмарини, з'явилась невеличка брошура Олександра Сергійовича Павлова на тему субмарин 949А пр. та катастрофи з «Курськом» (Павлов А.С., 2001).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується праця.

Дослідники, особливо морські експерти, обмежились лише технічними аспектами практичної торпеди 65-76ПВ, бойових УСЕТ-80, маневрами К-141 та заgonу бойових кораблів – умовній цілі корабельного бойового торпедного розрахунку «Курська» та впливом сил НАТО у складі трьох тактичних груп: однорідних (по національному складу) першої - субмарин «Мемфіс» (SSN-691) і «Тоledo» (SSN-769) та другої дальнього спостереження – USNS «Лоял» (Т-AGOS-22) і літака БПА Р-3С ВМС США, а також різнорідної - що складалась з атомної субмарини ВМС Великобританії «Сплендід» (S106) і норвезького розвідувального корабля «Марьятта», які стежили за напрочуд масштабними навчаннями, вперше за 10 років, Північного флоту російської федерації напередодні плануємого виходу на бойову службу у Середземне море російської ескадри для відновлення статус-кво після фіаско 1999 р. за участі К-141 «Курськ». Хоча серед версій двічі й згадується ВА-111 «Шквал» М-5, але виключно в сенсі лише демонстраційної стрільби без його несанкційного пуску, або ж випадкового самоторпедування «Шквалом».

Отже невирішеними залишаються наступні питання:

по-перше, управління такими навчаннями з урахуванням як міжвидової так і міжнаціональної компоненти;

по-друге, здатності щодо маскуванню демонстраційних стрільб у еру тотального інформаційного контролю;

по-третє, очікуваних преференцій від проведення навчань завдяки яким стає можливим похід російської ескадри у Середземне море;

нарешті, фінансової можливості проведення таких морських навчань на фоні безпрецедентного скорочення бригад, дивізій, ескадр та флотилій підводних човнів ВМФ на усіх флотах російської федерації.

Постановка задачі та її розв'язання.

Фактично доведено, що на озброєні ВМС КВІР знаходяться швидкісні реактивні торпеди/підводні ракети «Ноок». Нашим завданням є в'яснити, яким чином це було зроблено і коли саме?

Мотиви придбання такої зброї після морської поразки від ВМС США 18 квітня 1988 р. у ІРІ були. Можливість дізнатися про таку зброю на міжнародній виставці озброєння в Абу-Дабі у представників відповідних (у тому числі й недержавних) структур ІРІ теж була (приклад – справа Едмонда Д. Поупа / Edmond Pope, 1944 р.н., затриманого ФСБ 4 квітня 2000 р. у Москві) (URL: https://www.newsru.com/russia/24aug2000/spy.html?fbclid=IwAR18exE5QW5xyIMJntiessUsq7xNn_A0e2CpMk-6BUNJ-pNGAGwVh6v3iSw).

Але угода купівлі-продажу такої високотехнологічної зброї з штатним носієм неможлива апріорі по відношенню до ІРІ, що перебувала й досі перебуває під міжнародними санкціями, на відміну від тієї ж Індії.

Проміжний висновок. Тобто необхідна була таємна демонстрація модернізованого експортного зразка ВА-111 «Шквал» М-5, здатного до бойового застосування без штатного підводного носія.

Для цього потрібно виконати наступні завдання:

1. Здійснити загальний огляд проблеми кавітаційного мішура (автор теоретичних розробок, практичні іспити, участь українських організацій).
2. Проаналізувати мотивацію російської та іранської сторін щодо асиметричної відповіді США за рахунок новітньої морської зброї, розміщеної у Перській затоці, вельми вразливій з точки зору світової економіки.
3. Здійснити збір зовнішньої (поза межами АПРК «Курськ») та внутрішньої фактологічної бази, дотичної до катастрофи К-141.
4. Оцінити інші торпедні версії загибелі АПРК «Курськ» та провести аналіз подій, зовнішньо ніби то не пов'язаних з морською частиною навчань, але дотичних до них за своїми наслідками.
5. Надати аргументацію до авторської версії загибелі АПРК «Курськ» та оприлюднити її у науковому середовищі, піднімаючись над суто воєнно-морським аспектом та залучаючи міжвидові і міжнаціональні як військові, так і геополітичні чинники.

Виклад основного матеріалу. З огляду на морський досвід одного з авторів дослідження (*Калініченко Олександр, 2023*) та його сферу інтересів у підводній царині, обмежимося лише морською підводною зброєю.

Параграф перший – технічна та кадрова мінно-торпедна фактологічна база. Сердцем надшвидкісної реактивної торпеди є газогенеруючий двигун. Він створений на основі реакції гідрореагуючого металу з забортною водою. При цьому виділяється велика кількість тепла. Такими металами можуть бути літій, натрій, магній, алюміній, цирконій тощо. Теорію

газової каверни та швидкісного руху в кавітаційному міхурі розробив Г.В.Логвинович, за що отримав 20 грудня 1967 р. звання академіка АН УРСР (рис.4).

***Рис.4 Академік АН УРСР Логвинович Георгій Володимирович
(28.01.1913 – 10.02.2002)***

Іспити проводилися спочатку на озері Іссик-Куль (1964-1965), а з 1966 р. на Чорному морі поблизу Феодосії на підводному човні С-65 й на Північному флоті. Серед багатьох контрагентів у створенні ВА-111 «Шквал» взяли участь низка українських установ, зокрема: завод імені Петровського (прилади керування - Київ), КБ «Луч» (телеметрія - Київ), феодосійський завод забезпечення дослідних стрільб морської підводної зброї. Надшвидкісна реактивна торпеда була прийнята на озброєння атомних протичовнових субмарин 671РТ, 671РТМ, 945, 945А, 971 проєктів у якості протичовнової зброї кинжального удару (останнього аргументу у підводному двобої) у 1977 р.

Проміжний висновок. Морська підводна зброя на кавітаційному принципі в умовах мілководдя та у стиснених географічних умовах є асиметричною відповіддю ворогу, який має перевагу у кількісному та якісному складі ВМС.

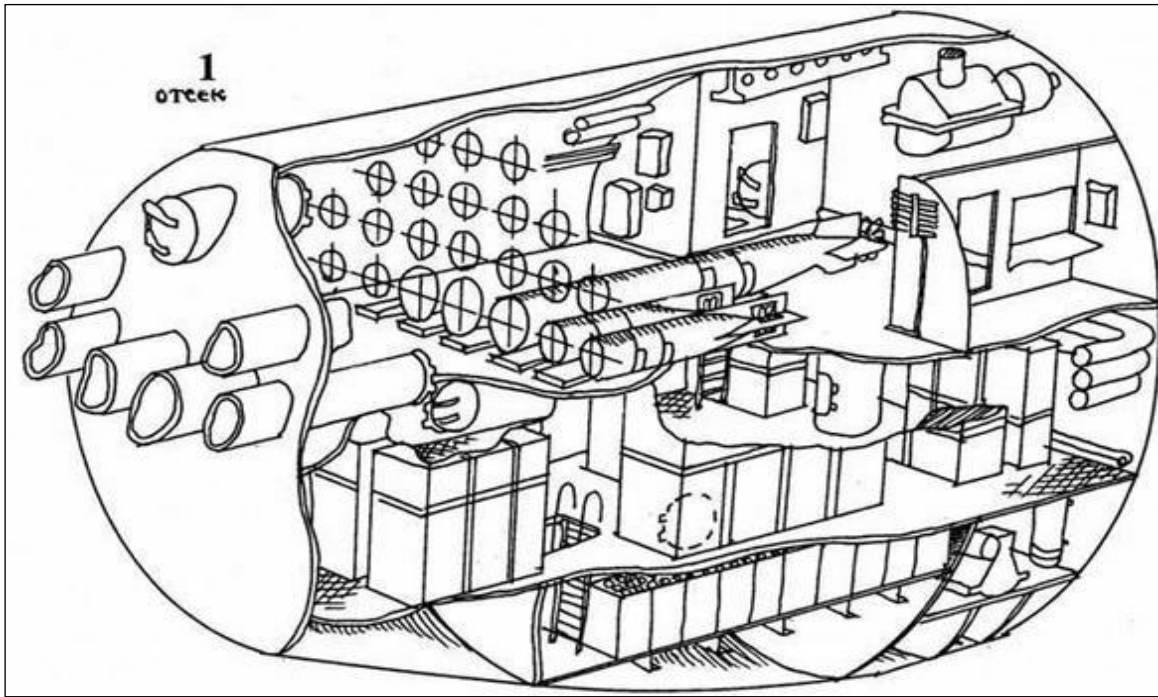
Проаналізуємо можливу комплектацію АПРК «Курськ» морською підводною зброєю. Типове завантаження 28 одиниць МПЗ на АПРК «Курськ» представлено у табл.1, де розглянуті варіанти торпедної, ракетної та змішаної у різних пропорціях комплектації в залежності від наявності чи відсутності тактичної ядерної зброї й завдань на похід.

**Варіанти завантаження атомних підводних крейсерів проекту 949А морською
підводною зброєю**

Калібр	Тип	Торпедний	Ракетний	Змішаний		
Варіанти		1	2	/// 3 ///	4	5
53 см	83Р	0	10	10	10	10
	84Р	0	6	0	0	0
	УСЕТ-80	16	0	14	14	10
	МГ-84	2	2	2	2	2
65 см	86Р	0	6	0	2	6
	88Р	0	4	0	0	0
	65-76А	10	0	2	0	0

Офіційне завантаження морської підводної зброї (далі – МПЗ) на період морських експериментальних навчань (10-13.08.2000) становило 24 одиниці, а саме: 53-см - по десять одиниць бойових торпед УСЕТ-80 і протичовнових управляємих ракет (далі ПЧУР) 83Р та однієї практичної торпеди УСЕТ-80 з експериментальною акумуляторною батареєю; і 65-см - дві бойових 65-76А та однієї практичної торпеди 65-76ПВ.

З точки зору тактики бойового використання МПЗ АПРК пр.949А варіанти 1 та 2 є абсурдними. Окрім того, варіант 2 після обмежень 1989 року між США та СРСР щодо тактичної ядерної зброї на підводних човнах став неможливим. Отже до розгляду залишаються змішані варіанти. Однак, АПРК пр.949А не призначений для виконання протичовнових завдань, тому «довга рука» ПЧУР великої досяжності калібру 65 см. теж не є в пріоритеті. Отож залишається лише варіант 3 у якому, з тактичної точки зору, МПЗ першого залпу доцільно розмістити у торпедних апаратах наступним чином: 2 од. УСЕТ-80, 1 од. 83Р та 1 од. МГ-84 у чотирьох 53-см пневмо-гідролічних торпедних апаратах, що дають змогу підводному човну зустріти ворожу субмарину у дуельній ситуації двоторпедним залпом з одночасним уводом підводного супротивника та його зброї на хибний напрямок випуском саморушного багатоцільового приладу гідроакустичної протидії МГ-84 (знамо, що в комплекті з дрейфуючими засобами гідроакустичної протидії МГ-24М з ВПС та потрійному комплекті ГПП-1 з ДУК). ПЧУР 83Р при цьому залишається у негайній готовності до залпу у випадку, коли ворог «покаже п'яти» після залпу своїх торпед. Те саме, але без ПЧУР, по відношенню до кораблів пошуково-ударної групи (далі – КПУГ), при необхідності здійснення прориву, або ж ухилення з полоси пошуку з застосуванням зброї. Два пневматичні 65-см торпедні апарати мають бути споряджені дальнохідними швидкісними торпедами 65-76А для завчасної зустрічі надводного супротивника (рис.5).

Рис.5 Схема торпедного відсіку АПРК «Курськ» пр.949А (Павлов А.С., 2001)

На підставі Курсу підготовки атомних підводних крейсерів з крилатими ракетами екіпаж мав виконати бойову вправу з бойового застосування ракетної зброї та низку бойових вправ по бойовому застосуванню торпедної зброї, зокрема: БУ НТ-3 «Атака КПУГ», БУ-НТ-4 «Атака загону бойових кораблів (далі – ОБК)» (ПМС Б-7, 1977), БУ ПТ-3 «Атака ПЧ у дуельній ситуації» або ПР «Атака протичовновими ракетами» (РПП-73). Практичний торпедний залп має обозначатися вистрілом КСП зеленого кольору з ВПС.

Згідно правил мінної служби ПМС Б-7 по організації практичних торпедних стрільб та практичного досвіду торпедних стрільб, на кожен практичну одиницю МПЗ має бути один торпедний апарат та один стелаж першої черги. Справа у тому, що практична торпеда, на відміну від бойової, має додатковий запираючий кран у практичному зарядному відділенні (далі - ПЗО) для приведення у стан готовності системи витіснення води з ПЗО у важких теплових торпедах. А акумуляторна батарея електричної практичної торпеди повинна бути провентильована не раніш ніж за 6 годин до стрільби. Усі ці операції виконуються з практичними торпедами на стелажі першої черги і лише після цього завантажуються у торпедний апарат. Вочевидь, що у торпедному відсіку АПРК «Курськ» достатньо було мати два вільних місця, а не чотири. Інша справа, якщо окрім офіційних практичних торпед була ще одна – утаємничена, для якої й була призначена лишня пара вільних місць.

Проміжний висновок. Тобто, для реалізації завдання по забезпеченню практичних торпедних стрільб включно з демонстраційною перед навчаннями було вивантажено шість одиниць штатної МПЗ 53-см (вірогідно 4 од. УСЕТ-80 та 2 од. МГ-84).

Наступним кроком слід проаналізувати комплектацію АПРК «Курськ» особовим складом, звернувши прискіпливу увагу на мінно-торпедну бойову частину (ШДК пр.949А). По штату екіпаж АПРК К-141 «Курськ» проекту 949А мав складатися з 106 військовослужбовців, а саме: 43 офіцерів, 37 мічманів, 5 старшин та 21 рядових матросів (див. табл.2 та додаток 1).

Таблиця 2

**Таблиця розташування особового складу АПРК «Курськ» пр.949А
згідно штатно-посадового та фактичного розкладу
по бойовій готовності №1 підводна**

По штату – 106 в/с									
1	2	3	4	5	5бис	6	7	8	9
відсік	відсік	відсік	відсік	відсік	відсік	відсік	відсік	відсік	відсік
5 в/с.	30 в/с.	24 в/с.	8 в/с.	11 в/с.	4 в/с.	5 в/с.	9 в/с.	7 в/с.	3 в/с.
По факту - 108 в/с									
5 в/с.	30 в/с.	24 в/с.	10 в/с.	11 в/с.	4 в/с.	5 в/с.	9 в/с.	7 в/с.	3 в/с.
торпедний	ЦП (ГКП)	р/е систем	жилий	ПУ ГЕУ	допоміж. мех-мів	реакторний	турбінний	турбінний	допоміж. мех-мів
СКТ	Командир	ПК	НМС	КГДУ-1		КД-1	КТГ	ІГДУ	ІГДУ
Ком.відд. торпедистів.	СПК	НСЧ	Фельдшер	КГДУ-2		ІГАвт	Т-к тех.гр	ТГАвт	
Торпедист	ЗКВР		Сан.інст.р.	КГАвт		СКСПТр	Т-к-турб.	Турб-ст	
	К-р БЧ-1 +8	ТГЦУ БЧ-2		КГр.спец.трюмних		Спец.трюмний	Ком.отд.турбініст	Ком.отд.турб	
	К-р БЧ-2 +5	Мех-ки БЧ-2: 3				Спец.трюмний	Турб-ст	Турб-ст	
	К-р БЧ-3		СКПост.				Турб-ст	Турб-ст	
	К-р БЧ-7	К-р БЧ-4 +8	Ст.кок-інст	КД-2			Турб-ст	Турб-ст	
ТГАГ	ЭВГБЧ-7: 4	ГАГБЧ-7: 5	Кок	КЕТГ.			Турб-ст		
	К-р БЧ-5	ТехБЧ-7	Кок	Тех-електр					
	Електрик		ІЕТГ	Тех-електр	ІЕТГ		Електрик		Старшина к-ди електр.
	КД-3	НХС		Електр	Тех-дизель				

	Техн.- повер.	Тех.доз иметр.		Тех.доз метрист	Ст.хім- інст					
	КТрГ	КГАвтД- 3	Інж. Тр.Гр		СКТр					Г- никТр.Гр
Трюм маш	Трюм маш		Трюм маш	Трюм маш						
Екіпаж по факту 108 в/с										
Оф.	0	18	10	3	6	1	2	1	1	1
М-ни	2	9	10	3	3	3	1	2	2	2
Ст- ни	0	1	1	1	1	0	1	3	1	0
М- си	3	2	3	3	1	0	1	3	3	0
Додатково прикомандировані та дублери (у таблиці не позначені):										
2 (Дагдизе ль)	5 (оф.шта б)		3 (матрос и)							

Насправді ж у категорії старшин був надлишок 4 в/сл., а в категорії рядових матросів – нестача 2 в/сл. Тобто загальна чисельність замість штатної у 106 в/с фактично складала 108 в/с.

Розміщення особового складу військовослужбовців без урахування прикомандированих та дублерів по відсікам по бойовій тривозі показує перевищення фактичного особового складу над штатним на дві особи у четвертому відсіку. Там же помістили і трьох матросів-дублерів. 5 офіцерів штабу 7-ї дивізії 1-ї флотилії атомних підводних човнів Північного флоту розташувались по бойовій готовності №-1 у другому відсіку, а два спеціалісти з МПЗ заводу «Дагдизель» у першому. Таким чином у свій останній похід АПРК «Курськ» вийшов, маючи на борту 118 осіб.

Серед них не знайшлося місця штатному оперативному співробітнику особливого відділу ФСК, але досліджуючи старшинський склад, ми звернули увагу на військовослужбовця, якого вшанувала РОСГВАРДІЯ (*Мельников Виктор, 2023*). Ним виявився спецтрюмний реакторного відсіку, головний корабельний старшина контрактної служби Майнагашев В'ячеслав Віссаріонович, уродженець села Нижній Курглогаш Таштипського району республіки Хакасія, 4.11.1976 р.н. Доречі, два інші головні старшини контрактної служби теж не словянської раси. Це кок-інструктор (можливо командир відділення) Янсапов Салават Валерійович, м. Ішимбай Башкортостану, 03.09.1977 р.н. та електрик 7 відсіку Зубайдуллін Рішат Рашитович, смт. Верхньоуральський Міжозерного району Челябінської області.

Після виявлення розбіжностей у списочному складі, більш прискіпливо свою увагу приділимо першому відсіку, де власне й сталась аварія. По штату і по списку по бойовій готовності №-1 у відсіку мало бути п'ять військовослужбовців: старшина команди торпедистів старший мічман Ільдаров Абдулкадір Мірзаєвич, уроженець с. Хучни республіки Дагестан, 1960 р.н.; командир відділення торпедистів матрос Нефедков Іван Миколаєвич, торпедист Боржов Максим Миколаєвич, машиніст-трюмний третього дивізіону БЧ-5 Шульгін Олексій Володимирович та технік гідроакустичної групи БЧ-7 мічман Зубов Олексій Вікторович (Павлов О. С., 2001). Природньо що бойові пости двох останніх знаходились не на торпедній палубі. Окрім північноморців на торпедній палубі АПРК знаходились представники заводу «Дагдизель» з міста Каспійськ воєнпред старший лейтенант Борисов Арнольд Юрьєвич та начальник дослідно-конструкторського бюро Гаджієв Мамед Ісмаїлович, уродженець с. Хрюг Ахтинського району республіки Дагестан, 1958 р.н.

Командир мінно-торпедної бойової частини старший лейтенант Олексій Павлович Іванов-Павлов згідно штатного розпису по бойовій готовності №-1 знаходився за пультом підготовки торпедного комплексу «Гринда» у центральному посту другого відсіку. Його ж мав опікати/страхувати тимчасово виконуючий обов'язки флагманського мінера 7 дивізії капітан 3 рангу Байгарін Мурат Іхтіярович, татарин з Магнітогорська 1964 р.н.

Також відомо, що слідство опізнало лише 115 тіл. Невпізнаними з-за відсутності тіл залишились Гаджієв М.І., Нефедков І.М. та Боржов М.М. Що ж таке могло трапитись у торпедному відсіці, щоб безслідно зникли три тіла торпедних спеціалістів? Тобто у решти чотирьох осіб була змога уникнути враження від першого вибуху (з них двоє – безпосередньо на торпедній палубі).

Проміжний висновок. Штатно-посадова дисципліна на АПРК «Курськ» не відповідала керівним документам підводних човнів цього проекту. А комплектація спеціалістами морської підводної зброї напередодні аварії за національною ознакою дає привід задуматися над цим «співпадінням».

З 118 загиблих слідством вдалось опізнати тільки 115 тіл. Цікавість визиває довговолоса цивільна особа арабської зовнішності. Тіло Мамеда Гаджієва з «Дагдизеля» не знайдено. Тобто здійснені усі заходи, щоб вивести з-під громадського контролю (депутати, журналісти) ДЕМОНСТРАЦІЙНУ стрільбу експортним варіантом ВА-111 «Шквал» для його подальшої реалізації.

Розглянемо версію слідства щодо надмірного травлення пузирків на приладах контролю за маловодним перикисом водню (далі - МПВ) практичної торпеди 65-76ПВ. Протокол аварійної ситуації з МПВ вимагає негайного викиду МПВ за борт через відповідну

систему. Цим мають займатися принаймі три торпедисти: один – під'єднує колонку для аварійного викиду МПВ. Другий – під'єднує колонку обезжиреного повітря високого тиску (далі - ПВТ) щоб здійснити викид МПВ. Третій – оперує кінгстоном системи аварійного викиду МПВ. Прикомандировані особи тут нідочого. Але, коли практична торпеда була на стелажі першої черги, таких маніпуляцій не відбувалось. Коли ж торпеда була в торпедному апараті, це теж можна було б зробити через велику горловину. У такому випадку між торпедними апаратами правого та лівого борту помістилася б лише одна (максимум дві) людини, а не одразу троє.

Інша версія стосується експериментальної практичної торпеди УСЕТ-80 з новою акумуляторною батареєю (далі – АБ), за яку по версії слідства безпосередньо відповідають представники «Дагдизеля». Процедура вентиляції АБ торпеди: має бути встановлена колонка вентиляції, перевірена робота електровентилятора на відсутність іскри на колекторі та вакууму 20-40 мм водного стовпчика на манометрі витяжної вентиляції. Включено прилади безполум'яного дожигу водню типу КПЧ-6 з ванадієвими кільцями. Потім під'єднано шланг вентиляції і лише після цього здійснено вентиляцію торпедної АБ на протязі як мінімум 15 хв. Але це не має сенсу у випадку АБ з водно-хімічним джерелом струму (далі - ВХДС). Про ці маніпуляції на стелажі першої черги, або ж через малу горловину ТА нам нічого не відомо.

Проміжний висновок. Версії щодо першопричини аварії на торпедній палубі першого відсіку мають протиріччя та не кореспондуються з фактом раптової загибелі трьох спеціалістів МПЗ та відсутності їх тіл, а також наявності інших двох тіл спеціалістів МПЗ, що до аварії знаходилися у першому відсіку на торпедній палубі і, вочевидь, мали змогу покинути її до вибуху усього боезапасу.

Параграф другий – фактологічна база поза межами АПРК «Курськ». Наша аргументація стосовно версії щодо причетності іранських спецслужб до трагедії російської субмарини К-141 «Курськ», окрім вищенаведеного, базується на наступній фактологічній базі:

по-перше, достеменно відомо, що іранські морські сили КВІР потребували асиметричної відповіді на поразку від ВМС США 18.04.1988;

по-друге, з огляду на оприлюднену заяву про закінчення Холодної війни під час зустрічі на Мальті 2-3 грудня 1989 р. Президента США Джорджа Буша (старшого) та останнього Генерального секретаря ЦК КПРС М.С.Горбачова, з радянських підводних човнів була вилучена уся тактична ядерна зброя, зокрема ВА-111 «Шквал» М-5, яка опинилась фактично неліквідом в радянських, а потім російських арсеналах;

по-третє, вірогідно, що на міжнародній виставці озброєння IDEX в Абу-Дабі (скоріш за все у 1995 р.), де росіяни вже вдруге приймали участь, вони здійснили спроби контактів з представниками КВІР щодо можливості реалізації експортної модифікації «Шквал-Э»;

по-четверте, у США викривають радянсько-російського агента у чині полковника ФБР і тим чи іншим чином дізнаються про російсько-іранські задумки у сфері морської підводної зброї, придатної для використання на мілководді (глибина ходу – 6 м) та у морських вузкостях;

по-п'яте, в росії симетрично 4 квітня 2000 р. арештовують громадянина США Едмонда Поупа та нашвидкоруч організують судовий процес стосовно спроби заволодіння кресленнями реактивної торпеди ВА-111 «Шквал» М-5;

по-шосте, фактично у серпневих військових навчаннях, де 12.08.2000 р. загинув АПРК «Курськ», брав участь не лише Північний флот ВМФ рф, а були залучені інші види і роди Збройних Сил не тільки російської федерації, а й інших країн СНД, зокрема України (два літаки Ту-22М3 полтавського 185-го важкого бомбардувального авіаполку Повітряних Сил ЗС України здійснили практичні пуски крилатих ракет Х-22 по морській цілі у рамках навчання) (Алексеев Владимир, 2017);

по-сьоме, усім цим дійством вочевидь керував Штаб по координації військового співробітництва Співдружності Незалежних Держав (ШКВС СНГ), «Положення...» якого (URL: https://cis.minsk.by/page/956?fbclid=IwAR19SomGkW-J_Esd-KACXR5JySKLkMqmoCuoBJ0m3nGijxkvZHN1053svxs) були напередодні навчань скореговані (21.06.2000), а після навчань скасовані (01.12.2000);

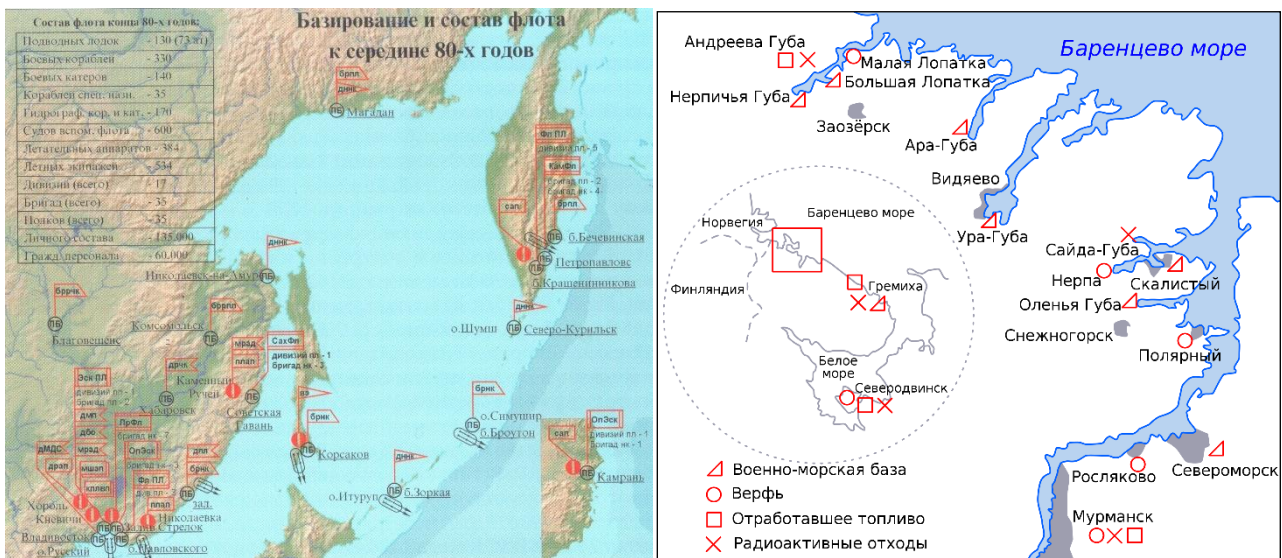
по-восьме, Верховний Головнокомандувач рф – Президент рф під час навчань знаходився на березі Чорного моря у своїй резиденції, а РКР «Москва», на борту якого був придатний як для управління, так і для демонстрації центральний командний пункт управління (далі – ЦКПУ), був неподалік;

по-дев'яте, з огляду на те, що в навчаннях окрім флоту приймали участь і Ракетні війська Стратегічного призначення, до складу яких на той час входили Космічні війська рф, доволі цікавим є факт пожежі у ЦУП незабаром після навчань, наслідком якого стала втрата 5 супутників. А 23.03.2001 відбулось дострокове затоплення міжнародної космічної станції «Мир».

Такі навчання потребують великих матеріальних і фінансових витрат, а фінансування військових формувань рф у 2000 р. було проблемним. Тільки на ТОФ залишилися лише 10-та та 25-та дивізії атомних підводних човнів, решта: 8-ма, 42-га та 45-та (бухта Крашеніннікова Авачинської затоки), 21-ша та 26-та (бухта Павловського затоки Стрілок), 28-ма (бухта Постова затоки Сов.Гавань), 29-та (бухта Північна затоки Володимира) дивізії атомарин були

скорочені разом з 9-ю дивізією дизельних субмарин (бухта Конюшкова затоки Стрілок) та 38-мою оперативною дивізією субмарин (бухта Кам-Рань, В'єтнам). Ось що писав у своєму листі 2000 р. старший мічман Валерій Соломін: «Вітаю Олександр. Хочу зразу сповістити, що я ще продовжую службу у в/ч 31119 (26 дивізія підводних човнів – О.К.) і спеціальність мінера не поміняв. Після «К-122» служив на підводних човнах 627А, 658Т, 671В, 671РТМ, 667Б проектів. З першого серпня цього року наша дивізія скорочується і в районі Владивостока жодного атомного підводного човна не залишиться. Буде лишень 8 бригада відстійних кораблів... (в/ч 45756 та переклад з російської мій – О.К.)» (Калиниченко Александр, 2008: стор.143). Ось що залишилося від Тихоокеанського флоту середини 80-х років ХХ ст. Згодом подібне торкнулось долі підводних човнів і на європейських флотах рф (рис.6).

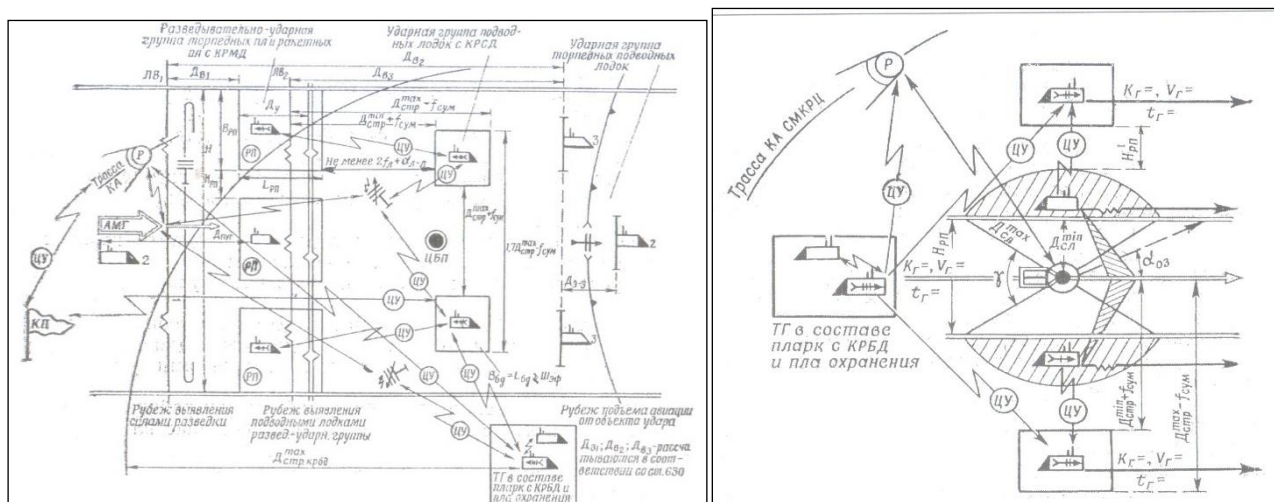
Рис.6 Схема базування та склад Тихоокеанського флоту ВМФ СРСР під час 3-го піку Холодної війни (ліворуч) та Північного флоту рф (праворуч)

(Москалёв Н.Г., Теплицын Н.А., 2003: стор.143)

Проміжний висновок. Здійснені усі заходи щодо утаємничення справжньої мети заходу, а саме геополітичних цілей щодо недопущення ВМС вірогідного супротивника у Перську затоку для здійснення контролю над одним з небагатьох енергетичних джерел світового значення.

Радянськими керівними документами щодо бойових дій, зокрема підводних човнів були Тактичне керівництво ВМФ (ТР-80) та Тактичне керівництво підводних човнів (ТРПЛ-78), які не сильно відрізнялись від аналогічних російських керівних документів у 2000 р. Хочеться звернути увагу на дві схеми останнього документу, а саме: схему бойових дій угруповування підводних човнів (рис.7 - ліворуч) та схему стеження у бойовому порядку (рис.7 - праворуч). Принагідно, що на флотських навчаннях слід дотримуватися бойових

керівних документів. На обох схемах щодо атомного підводного човна, на озброєнні якого були КРВД (крилаті ракети великої досяжності), якими на той час вважались ПКР «Граніт», існувала вимога не залишати його наодинці, а лише під охороною торпедного підводного човна, тобто використовувати у складі окремої тактичної групи.

Рис.7 Схема бойових дій угруповування підводних човнів (ліворуч) та схема стеження у бойовому порядку (праворуч) (ТРПЛ-78)

На навчаннях ця вимога була по відношенню до АПРК «Курськ» проігнорована. Хоча може й був невідомий останній з шести підводних човнів, п'ять з котрих ми виявили і оприлюднимо пізніше. Але про дії «підводної примари» та його місцезнаходження відносно К-141 «Курськ» ЗМІ нічого не відомо. Аргументація організаційно-технічного та тактичного плану стосовно аварії К-141 представлена нижче:

по-перше, у полігоні, де загинув «Курськ», спостерігалось підвищення радіаційного фону, ущільнення морського мулу та перепад атмосферного тиску, що може бути ознаками ядерного вибуху надмалого тактичного боєприпасу на глибині;

по-друге, норвезькі координати другого вибуху, класифікованого за потугою, як 1,5 бали по шкалі Ріхтера дорівнюють Ш=69°38' пн. Д=37°19' сх., а російські дані відповідно – Ш=69°40' пн. Д=37°35' сх. (розбіжність по довготі);

по-третє, 53-см торпедний апарат №2, що знаходився поруч з 65-см аварійним торпедним апаратом №-4, був пустим, тобто міг бути використаний для стрільби ВА-111 «Шквал» М-5;

по-четверте, партія з 10 торпед, до якої належала практична торпеда 65-76ПВ, вже мала дефекти на чотирьох торпедах і згідно правил мінно-торпедної служби, не могла бути видана на субмарину для практичних торпедних стрільб;

по-п'яте, проміжок часу між першим та другим вибухами норвезьці визначили у 135 секунд, а росіяни спочатку – як 35 секунд.

Отже прийшов час для розрахунків:

Використовуючи відповідну морську карту (графічно), або Морські таблиці МТ-75 (табл.24 та 25а - математично) легко визначити, що норвезька та російська точки відстоять одна від одної на відстані шести морських миль (11112 метри за напрямком 250° (від російської до норвезької), або ж 70° – у зворотньому напрямку. Реактивна торпеда «Шквал» цю відстань штатно проходить за 01 хв. 48 сек. Якщо ж додати до цього російський проміжок часу у 35 секунд (на наш погляд – від спрацювання стартового порохового двигуна кавітаційної торпеди), то загальний проміжок часу між першою та другою звуковою акустичною та сейсмічними аномаліями складе 02 хв. 23 сек. Різниця у 8 секунд між нашим розрахунками та норвезькими даними можна пояснити різницею швидкості звуку у воді та сейсмічних коливань, або ж арифметичним дійством $11\ 112\ м : 1500\ м/сек = 7,408\ секунди$. Похибку у 0,592 секунди можна віднести до відмінного від розрахункової значення справжньої швидкості звуку в воді на момент аварії у данній акваторії (Калиниченко Александр, 2003: стор.116). При цьому, максимальний диферент «Курська» дорівнюватиме 43°30' (Н моря : Лпч = 106 : 154 = 0,668), що значно менше диференту в аврійній ситуації 22.08.1957 з ПЧ «М-351» (командир – капітан 3 рангу Р.Белозьоров), коли субмарина застрягла на ґрунті з диферентом 62° на корму, але була врятована разом з екіпажем (Белозеров Р. А., 1997).

Склад сил, що були задіяні для маскування демонстраційної стрільби «Шквалом» під виглядом морських навчань складав 9 кораблів, 6 атомних підводних човнів, 9 допоміжних суден, 22 літаки та 11 вертольотів (у т.ч. корабельного базування), 10 берегових частин, зокрема:

Космічні війська РВСН: 1) угруповання космічних супутників під контролем МКС «Мир» (система морської космічної розвідки і цілевказівки МКРЦ «Легенда» та бойових). 2) Головний випробувальний космічний центр імені Германа Тітова (в/ч 32103) та Центр управління польотами (ЦУП).

Військово-повітряні сили - Два округи ППО рф.

Чорноморський флот – РКР «Москва» здійснював ретрансляцію навчань до Верховного Головнокомандувача й у ШКВС СНГ.

Північний флот: загін бойових кораблів (ОБК) імітуючих авіаносну багатоцільову групу (далі - АМГ) у складі: важкого атомного авіанесучого крейсера «Адмірал Кузнецов», важкого атомного ракетного крейсера «Петро Великий», великих протичовнових кораблів «Адмірал Чабаненко», «Адмірал Харламов» та атомного підводного човна Б-336 «Псков»

пр.945А 7 дивізії. РПКСП К-18 «Карелія» 31-ї дивізії пр. 667БДРМ виконав пуск МБР по наземній цілі в інтересах РВСП. К-141 «Курськ» пр.949А 7-ї дивізії виконав ракетну атаку ПКР «Граніт» по морській цілі. Також у навчаннях було залучено ще три субмарини, зокрема підводні човни пр.671РТМК Б-388 «Петрозаводськ» 11-ї дивізії та Б-414 «Даниїл Московський» 7-ї дивізії. Загалом шість атомарин 1-ї та 3-ї флотилій Північного флоту було задіяно в міжвидових та міжнаціональних навчаннях по факту. 5 літаків Ту-22МЗ морської авіації Північного флоту (авіабаза Оленья) виконали практичні пуски ПКР Х-22 по загону бойових кораблів (МРА ПФ).

Україна: 2 літаки Ту-22МЗ 185-го важкого бомбардувального авіаполку Повітряних Сил ЗС України здійснили практичні пуски крилатих ракет Х-22 по морським цілям у рамках навчання (ПС ЗСУ).

Проміжний висновок. Склад сил, залучених до навчань, явно перевершував обсяги відповідальності Командувача Північним флотом щодо управління залученими силами, тому стежки ведуть до більш високих щаблів як загально-військового, так і політичного керівництва імперії зла.

Щоб простежити ланцюжок фактичного управління навчаннями, слід звернути увагу на посадових осіб, які невдовзі втратили свої посади, а саме:

- Міністр Оборони маршал Сергєєв І.Д. (28.03.2001 – дата втрати);
- Головнокомандувач Ракетними військами Стратегічного призначення генерал армії Яковлев В.М. (травень 2001), з одночасним виведенням Космічних військ з підпорядкування РВСП;
- Начальник штабу по координації військового співробітництва СНД генерал армії Прудніков В.О. (червень 2001);
- Командувач Північним флотом ВМФ адмірал Попов В.О. разом зі своїм начальником штабу віце-адміралом Моцак М.В. (грудень 2001).

На посаду Командувача Космічними військами призначили 28 березня 2001 р. генерал-ролковника Перминова А.М. та підпорядкували безпосередньо Міністру Оборони.

Проміжний висновок. Замінена уся командна ланка, по якій відбувалося фактичне керування ДЕМОНСТРАЦІЙНОЮ СТРІЛЬБОЮ ВА-111 «Шквал». Оскільки її маскування пояснювалось навчаннями - цариною бойової підготовки, то стає зрозумілим мотивація віце-адмірала В.Д.Рязанцева щодо версії технічної несправності практичної торпеди 65-76ПВ (Рязанцев В.Д., 2005), оскільки у Міністерстві Оборони рф саме він відповідав за бойову підготовку ВМФ.

Ми маємо намір достеменно розібрати події на торпедній палубі першого відсіку, що супроводжували аварію АПРК «Курськ» 12 серпня 2000 р. з 08 год. 51 хв. (донесення командира ПЧ про зайняття призначеного полігона бойової підготовки) до 11 год. 28 хв. 26,5 сек. (першого зареєстрованого вибуху) та подальшого розвитку ситуації поза межами першого відсіку та викласти свою версію подій. Також вельми цікавим є те, яким чином була отримана інформація про трагедію субмарини К-141, яка стала в основі нашої версії.

Параграф третій - авторська версія щодо обставин загибелі АПРК К-141 «КУРСЬК». Спираючись на фактологічну базу, піднявшись над безпосередньо морською частиною навчань, ми оголошуємо наступну версію причин загибелі АПРК «Курськ», апробовану, розвинуту й деталізовану у мемуарній, публіцистичній, епістолярній літературі у період з 2001 по 2015 рр. (*Калиниченко Александр, 2001*), (*Калиниченко Александр, 2003*), (*Калиниченко Александр, 2008*), (*Калініченко Олександр, 2015*). «На «Курську» 12 серпня 2000 р. йшло останнє тестування ВА-111 «Шквал» з 53-см ТА перед ДЕМОНСТРАЦІЙНОЮ СТРІЛЬБОЮ з використанням адаптованого переносного пульта. Демонстраційна стрільба маскувалася виконанням бойової вправи НТ-4 практичною «товстою» торпедою 65-76ПВ на МПВ (маловодному перекису водню). По політичним каналам з США на росію було здійснено тиск про скасування угоди з продажу «Шквала», а для контролю – розгорнуті відповідні сили та засоби, вже згадані раніше. Росіянам, щоб зберегти «гарну міну при поганій грі», потрібно було обозначити перед замовником демонстраційну стрільбу і в той же час зірвати її проведення (не з вини флоту). Це було під силу Космічним військам росії. «Шквал» вирішили блокувати на траєкторії, але прорахувалися з часом. Космічний імпульс стався тоді, коли «Шквал» ще знаходився у трубі 53-см торпедного апарату №-2. Спрацювали піропатрони, що активували пороховий стартовий двигун. Форс вогню, як патонівська зварка, розрізав кремальське кільце й кріплення задньої кришки ТА №-2, яка відлетіла й «вварилася» у міжвідсічну переборку. Струмień полум'я від порохового стартового двигуна був спрямований у торпедний відсік, та став джерелом локальних пластичних деформацій внутрішніх конструкцій торпедного відсіку з лівого борту (деформація задньої кришки 53 см ТА №6), а ВА-111 розпочав рух і, змінюючи лобовий ударник, вирвав передню кришку 53-см торпедного апарату. У цей час передня кришка 65-см ТА №-4 з «товстою» практичною торпедою або вже була відкрита перед стрільбою, або ж її вирвало «Шквалом» при нештатному самовиході з труби 53-см ТА №-2. Сильний гідродинамічний імпульс вирвавшогося на волю «Шквалу» вплинув на «товстушку», її корпус втратив герметичність і маловодний перекис водню пролився в 65-см ТА, роз'їдаючи гумові прокладки як клапанів осушення так і задньої кришки, та попрямував в перший аварійний відсік, де вже бушував

вогнений смерч, незабаром зметений іншою стихією. Через трубу ТА №-2 у відсік стала поступати забортна вода. На перископній глибині її розрахункова швидкість складала не менш як 5,15 кубометрів у секунду. На глибині 50 метрів ця цифра вже збільшилась до значення 9,4. А на глибині 100 метрів – 13,25. Бойова торпеда 65-76А стеллажа першої черги ТА №-4 була тимчасово вивантажена з 65-см торпедного апарату перед практичними торпедними стрільбами і її бойове зарядне відділення (БЗО) знаходилося у спорядженому стані (з залишеними запальними стаканами, капсулями-запалювачами та капсулями-детонаторами) зі знятими стопорами вертушек уніфікованого запалювального пристрою (УЗУ). Напір води, обертаючи вертушки, встигнув зняти механічні ступені перестороги й підривачі були приведені у бойовий стан. Любий струс загрожував спрацюванням підривачів бойової торпеди. Вибух не забарився після зіткнення передньої частини корпусу підводного човна з морським дном на той час вже повністю затоплених першого та другого відсіків (переклад з російської наш – О.К. та О.С.)» (Калініченко Олександр, 2015: стор.154-155).

Цікаво, а що ж з боєкомплекту вибухнуло у першому відсіку. Використаємо математичний метод «від противного». Звернемося знову до таблиці 1 (варіант 3). Одразу відкинемо два саморушних багатоцільових прилади гідроакустичної протидії МГ-84. Вибухати там нічому. 10 бойових торпед УСЕТ-80 теж повели себе цілком пристойно. Їх розкидало, але система перестороги підривача типу «И» надійно уберегла їх від вибуху. Дотичним підтвердженням цього є те, що вони досі залишаються у боєкомплекті російських субмарин на відміну від 65-76А. Залишаються дві бойові торпеди 65-76А, одна з яких у торпедному апараті №3 та 10 ракето-торпед Р-83. У останніх окрім боєголовок – торпед УМГТ-1 є чималий запас пороху у ракетних двигунах дуже схильних при високих температурах до вибухів. Вочевидь усі стелажні Р-83 та одна бойова 65-76А й стали джерелом вибуху на торпедній палубі першого відсіку.

Поза АПРК «Курськ» відбувались наступні події: «Кораблі, очікуючи вибуху від демонстраційної стрільби «Шквалу», завчасно перевели свої гідроакустичні комплекси з активного у пасивний режим, виконали маневр на ухилення від вибуху, а не попрямували на допомогу «Курську». Справа зроблена. Комфлот може улітати для доповіді по спецзв'язку Верховному Головнокомандувачу про успішну, як йому здавалося, демонстрацію «Шквалу». Про те, що на «Курську» виникла нештатна ситуація, згодом ставша катастрофою, на той час ніхто не думав... Зрозуміло, що такими міжвидовими навчаннями потрібно було керувати з певного командного пункту. Головний штаб ВМФ та Генштаб як офіційні військові державні органи, були підконтрольні відповідному комітету Держдуми вкупі з її членами, які не скаржились на поганий апетит при дерибані оборонного замовлення. Але була можливість

красиво відсторонити лишніх від кормушки. Для цього підійде командний пункт Об'єднаних Збройних Сил СНД, не підконтрольний жодному з національних парламентів на пострадянському просторі. В якості ВКП (виносного командного пункту) цієї структури можливо використати флагман Чорноморського флоту – ракетний крейсер «Москва» з місцем постійного базування поза російськими кордонами, куди терміново на «відпочинок» вибув Верховний Головнокомандувач (переклад з російської наш – О.К. та О.С.) (Калініченко Олександр, 2015: стор.155).

З метою замести сліди розформовані «росвооружение» та «росэкспортвооружение». Крісло Міністра Оборони рф опанував колишній Секретар Радбезу Іванов Сергій Борисович, виходець з Комітету Державної Безпеки. На чолі секретара Радбезу Іванова С.Б. замінив колишній професійний міліцейський генерал, Міністр Внутрішніх Справ Рушайло Володимир Борисович. «Лицарі плаща та кинжалу» взяли все під свій контроль, що б було вельми нелогічно, якщо б з «Курськом» сталася справжня диверсія. Комфлота ПФ зняли, але не судили. Йому знайшли грошове місце, яке забезпечило його безбідну старість разом з усіма домочадцями. А Главком ВМФ (з 7.11.1997 по 04.09.2005) адмірал Володимир Іванович Куроєдов зберіг посаду разом зі своїм начальником штабу, що було б вельми нелогічно, якщо розглядати трагедію лише в рамках Військово-Морського Флоту. У ЗМІ полетіли «дези» й про чеченський слід й т.д. й т.п. «Моряків-професіоналів затягнули в багатолітню суперечку вузькофлотського масштабу з приводу дифферента підводного човна, його положення під час аварії, терміну життя приречених на загибель, можливості чи неможливості посадки на комінгс-площадку рятувальних підводних апаратів. За цими суперечками свідомо відроджуємими, ПОХОВАЛИ ІСТИНУ...(переклад з російської наш – О.К. та О.С.) (Калініченко Олександр, 2015: стор.155).

Проміжний висновок. Тобто, першопричиною трагедії «Курська» був передчасний концентрований електромагнітний (пучковий) імпульс з супутників космічного угруповання для знищення ВА-111 «Шквал» на траєкторії. Усе інше – наслідки.

Викликає подив далеко не випадкове мусульманське «співпадіння» серед причетних до мінно-торпедної справи трьох груп, а саме: команди торпедистів у складі 3-х осіб під керівництвом дагестанця – старшини команди торпедистів (1 відсік); групи представників заводу «Дагдизель» під керівництвом дагестанця, начальника ДКБ (1 відсік); офіцерської групи під керівництвом татарина, т.в.о. флагманського мінера 7-ї дивізії підводних човнів 1-ї флотилії (2 відсік, пост підготовки торпедного комплексу «Гринда» у ЦП). Вищевисвітлене дає достатні підстави до можливої причетності іранських спецслужб.

Отже, порівнюючи з офіційною та конспірологічними версіями щодо трагедії АПРК К-141 «Курськ», можна зазначити, що ми підійшли до цього питання всебічно, оцінивши геополітичні, географічні аспекти у проміжку 1988 – 2015 рр. та здійснивши власні практичні кроки не тільки після трагедії з підводним човном, а навіть на протязі 9 місяців до трагедії (Калиниченко Александр, 2003: стор. 112-114).

Унікальність полягає ще й у тому, що використовуючи феномен В.І. Вернадського щодо ноосфери (інформаційного середовища), О.О. Калініченко у момент аварії був «стерілізований» від «інформаційного шуму», знаходячись на судні «Industrial Chief» ІМО №9212947 (05.08 – 14.10.2000), яке оперувало в Атлантичному океані від Португалії (Європа) й до країн Північної, Центральної та Південної Америки (ДАОО, ф. Р-8240, оп.1, спр.45-46). У цей час, на його думку, відповідна інформація від потерпаючих моряків-підводників була несвідомо і інстинктивно сприйнята т.зв. «коливальним контуром» (як розумом так і серцем) налаштованим на такого роду сигнали через свій практичний досвід важких аварій на підводних човнах (Калініченко Олександр, 2021: стор.46-65), (Калініченко Александр, 2013), (Калініченко О.О., 2018: стор.47-63), (Калініченко О.О., 2022). Звернімо увагу і на його наступний рейс на судні «Seabulk II» ІМО №7005906 (23.02 – 29.08.2001) (ДАОО, ф. Р-8240, оп.1, спр.45-46) у Середземному морі (район бойової служби АПРК К-141 у 1999 р.), коли отримана таким чином інформація була опрацьована під час морської «собачої» вахти (00.00 – 04.00) і записувалась на трислойному рулоні паперу принтеру INMARSAT-C. Таким чином було отримано три різнокольорових примірники первинного тексту, один з яких був надісланий 11.06.2000 р. до Одеси та переданий через дружину у редакцію видавництва «Астропринт» (поштова квитанція з Ніцци RQ062001061215). Другий передано французенці-кінорежисеру у порту Ніцца. Цілком можливо, що текст був переведений й отримав розголос у певних колах французької кіноіндустрії. Калініченко О.О. наступного дня рушив за маршрутом Ніцца-Беджайя (Калиниченко Александр, 2003: стор. 123-125) (додаток 2).

Висновки:

- по-перше, проаналізовано вірогідний штатний боекомплект морської підводної зброї та встановлено з високою вірогідністю справжні типи МПЗ, що вибухнули у аварійному відсіку під час пожежі;

- по-друге, на основі аналізу трьох можливих аварійних ситуацій з різним нештатним практичним та демонстраційним комплектом МПЗ у сукупності з фактом одночасної загибелі трьох перших жертв на торпедній палубі першого відсіку, встановлено найбільш реальне джерело початку пожежі, що незабаром привело до одночасного вибуху частини стелажного штатного боезапасу;

- по-третє, встановлено, що практична торпеда 65-76ПВ лишень усугубила та роздмухала пожежу на торпедній палубі через аварійну розгерметизацію резервуару з МПВ та його попаданню з торпедного апарату у відсік;

- по-четверте, підтверджено рукотворний характер аварії, його першоджерело, розвиток та кінцевий результат;

- по-п'яте, розглянуті причинно-наслідкові зв'язки стосовно КВІР (1988 і 2014 рр.), наслідком чого на озброєнні ІРІ постала кавітаційна торпеда «Нoot»;

- по-шосте, здійснено розрахунки, наведено аргументацію і оприлюднено власну версію загибелі АПРК К-141 «Курськ» з-за «Шквалу» включно з обставинами, які цьому сприяли: вперше - у рукописах та публіцистичній літературі в 2001 р., потім системно удосконалювано на основі нових фактів до 2015 р. та встановлено мотивацію вірогідної причетності до цього іранських представників й введено у науковий обіг.

Нарешті, на відміну від 65-см дальнохідних теплових торпед 65-76А, які були зняті з озброєння, надшвидкісна реактивна кавітаційна торпеда отримала експортну модифікацію «Шквал-Э», є на озброєнні низки країн без штатних носіїв третього покоління, що робить її привабливою для автономних безпілотних ударних підводних апаратів.

Подальші дослідження або впровадження отриманих результатів: Вочевидь, що вищепредставлена тема потребує подальшого вивчення в контексті зростаючої військової могутності ІРІ, ставшої вкупі з російською федерацією та КНДР на деструктивний шлях світового тероризму.

References:

Alekseev Vladimir (2017). Kak Ukraina sama sebe "podrezala" krylya. Istoriya "optimizatciyi voyennoy aviatsiyi. [How Ukraine "clipped" its own wings. History of "optimization" of military aviation]. *ARGUMENT* 20.03.2017. URL: <https://web.archive.org/web/20190327164924/http://argumentua.com/stati/kak-ukraina-sama-sebe-podrezala-krylya-istoriya-optimizatsii-voennoi-aviatsii> (Russian).

Antipov Yuri (2017). Versiya Antipova kak pogibla podvodnaya lodka "Kursk", Ch.1. [Antipov's version of how the Kursk submarine perished, part 1]. URL: https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://newizv.ru/news/2017-07-30/versiya-antipova-kak-pogibla-podvodnaya-lodka-kursk-chast-1-257869&ved=2ahUKEwjo_MDhpqWEAxVLA9sEHSZkC5wQFnoECAyQAg&usg=AOvVaw0hTVEg_5IZNAd-a7iOImie (Russian).

Belozеров Rostislav Alekseevich. Kak ya ne stal admiralom. [How I didn't become an admiral]; (author's preface) V.G. Denisov. Odessa: OKFA, 1997. 232 p. (Russian).

Video: trailer of the film "Kursk" about the submarine of the same name. UA.NEWS 07 September 2018 12:58. URL: <https://ua.news/ua/life/video-trejler-filmu-kursk-pro-odnojmennu-submarinu>.

V Kitaye zayavili, chto smogli razognat sovetskiy "Shkval" do 550 km/chas. [In China, they said that they were able to accelerate the Soviet "Shkval" to 550 km/h]. *MILITARY REVIEW* October 16, 2019.

URL: <https://topwar.ru/163624-v-kitae-zajavili-chto-smogli-razognat-sovetskij-shkval-do-550-km-ch.html> (Russian).

US citizen Edmond Pope, by court decision, remains in custody in Lefortovo. *NEWSru.com* 24.08.2000 18:06. URL: https://www.newsru.com/russia/24aug2000/spy.html?fbclid=IwAR18exE5QW5xyIMJntiessUsq7xNn_A0e2CpMk-6BUNJ-pNGAGwVh6v3iSw (Russian).

DAOO, f. R-8240, op.1 (KALINICHENKO OLEKSANDR OLEKSANDROVYCH. Kapitan 1 ranhu zapasu VMS Ukrayiny, kapitan dalekoho plavannya, viys'kovyy moryak-pidvodnyk, hromads'kyy diyach, istoryk (narod. 17.03.1954) spr.45-46 (Materialy z mors'koyi sluzhby na sudnakh...)) [DAOO, f. P-8240, item 1 (KALINICHENKO OLEKSANDR OLEKSANDROVYCH. Captain 1st rank reserve of the Navy of Ukraine, Deep Sea Captain, military submariner, public figure, historian (born 17.03.1954), file 45-46 (Materials from sea service on ships...))] (English).

Iranskiye voyennyye obeschayut potopit amerikanskiy avianosetc za 50 secund. [The Iranian military promises to sink an American aircraft carrier in 50 seconds]. RIA NEWS 05.07.2014. 20:39 URL: <https://web.archive.org/web/20141006081527/http://ria.ru/world/20140507/1006900136.html> (Russian).

Kalinichenko O.O. (2023). Sil morskoyi sluzhby. [The essence of maritime service]. Odesa: KP OMD, 2023. 88 p. ISBN 978-617-637-216-5 (Ukrainian).

Kalinichenko O.O. (2022). Instytutcianalizatsiya pidvodnoyi skladovoyi Ukrayinskoyi shkoly moreplavstva (1794 – 2014). [Institutionalization of the underwater component of the Maritime Ukrainian School (1794-2014)]. Monograph. Odesa: KP UMD, 2022. 396 p. ISBN 978-617-637-216-5 (ukr.). (Ukrainian).

Kalinichenko Oleksandr (2021). Ostanniy pohid PCh K-122 na boyovu sluzhbu v okean: peredumovu ta ryatuvalna operatsiya. [The last campaign of the SSN K-122 on combat duty in the ocean: prerequisites and rescue operation]. *Notes of the Faculty of History*, issue 32. Odesa: ONU named after I.I. Mechnikova, 2021. P.46-65 DOI 10.18524/2312-6825.2021.32.250081 (Ukrainian).

Kalinichenko O.O. (2018). Istorycna retrospektyva dovgotryvalykh boyovykh sluzhb radyanskykh atomnykh pidvodnykh chovniv v Indiyському oleani na prukladi pohodu pidvodnogo chovna K-42 u 1983 r. [A historical retrospective of the long-term combat services of Soviet nuclear submarines in the Indian Ocean using the example of the SSN K-42 submarine campaign in 1983]. *Military-historical meridian* No.19. Kyiv:NUOU named after I.Chernyakhovsky, 2018. P.47-63 (Ukrainian).

Kalinichenko Oleksandr (2015). Okeanamy Areya. [By the oceans of Areia]. Odesa: KP OMD, 2015. 324 c. ISBN 978-617-637-077-2 (Ukrainian and Russian).

Kalinichenko Alexander (2013). Trizhdy mechenny. [Thrice marked], 2nd ed. and additional // *The historical and local lore department of mariners (issue 3) of the Odesa interregional association of creative mariners named after I.P. Haydaenko (issue 8) VOO "All-Ukrainian Union of Marine Writers"*. Odessa: "Uspensky" Printing Center, 2013. 48 p. with ill (Russian).

Kalinichenko Alexander (2008). Sozvezdiye Komandora. [Commander's Constellation]. Odessa:"Astroprint", 2008. 288 c. ISBN 978-966-318-874-4. (Rus).

Kalinichenko Alexander (2003). Komandor [Commander]. Odessa: "Astroprint", 2003. 160 p. ISBN 966-549-795-2. (Russian).

Kalinichenko Alexander (2001). Tayna "Barracudy" [The secret of "Barracuda"]. *Commander*, issue 3. Odesa: brochure-samizdat, 2001. 20 p. (Rus).

Carré Jean-Michel (2004). Kursk: - a submarine in murky water. K/film. URL: <https://ua-kino.com/53489-kursk-submarina-v-kalamutnij-16.vodi.html>

Katastrofa APL "Kursk". [Disaster of the nuclear submarine "Kursk"]. Wikipedia. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Katastrofa_APL_Kursk (Russian).

Katastrofa pidvodnogo chovna "Kursk". [Kursk submarine disaster]. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Katastrofa_podvodnogo_chovna_Kursk (Ukr).

The Islamic Revolutionary Guard Corps has equipped its naval drones with artificial intelligence. *MILITARNY* 13.11.2023 URL: <https://mil.in.ua/uk/news/korpus-vartovyh-islamskoyi-revolutsiyi-obladav-svoyi-morski-drony-shtuchnym-intelektom/?fbclid=IwAR25pPMej6VI2snYuOYekXNKkhH8x4VPw7KYzMF> ZLe eQWoGWEYrF1TpTOHE (Ukrainian).

Masny Vyacheslav (2024). Viyna SShA ta Iranu na porozi: Chogo chekaty. [The US-Iran war is on the horizon: what to expect]. *UKRINFORM* 27.01.2024 13:27. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2706118-vijna-ssa-ta-iranu-na-porozi-cogo-cekati.html> (with reference to 25.05.2019 19:07) (Ukrainian).

Melnikov Victor (2023). Members of the National Guard of Khakassia visited the grave of a fellow countryman who died at the Kursk. Source: Khakassia Newspaper 08/13/2023 11:11. URL: <https://abakan.bezformata.com/listnews/hakasii-posetili-mogilu-pogibshogo/120123278/> (Russian).

Moskalev N.G., Teplitsyn N.A. (2003). Pages of the history of the Russian Pacific Fleet: Popular science essay. Vladivostok: Issued by FSUE «IPK «Dalpress», 2003. 124 p. (Russian).

Operation_Praying_Mantis. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Praying_Mantis (English).

Pavlov A.S. (2001). Udamnaya sila flota (podvodnyye lodki tipa “Kursk”. [Strike force of the fleet (Kursk-class submarines)]. Yakutsk: NIPK "Sakhapoligraphizdat", 2001. 48 p. <https://litlife.club/books/182006/read?page=4&fbclid=IwAR27cvkZQOaLnacMrr94PP7MS0NEILSU8AryYZYp2B14xTZ59I1jBw1VWw> (Russian).

Pravyla praktychnogo vykorystannya torpednogo, minnogo ozbroynennya nadvodnykh korablyamy ta pidvodnykh chovnamy VMF (PMS B-7). [Rules for the practical use of torpedo and mine weapons by surface ships and submarines of the Navy (PMS B-7)]. Moscow: Voenizdat, 1977. (Russian).

Pravila prakticheskogo primeneniya torpednogo, minnogo oruzhiya nadvodnykh korablyamy i pidvodnykh lodkamy VMF (PMS B-7). [Regulations on the headquarters for coordinating cooperation of the CIS member states] dated June 21, 2000. URL: https://cis.minsk.by/page/956?fbclid=IwAR19SOmGkW-J_Esd-KACXR5JySKLkMqmoCuoBJ0m3nGijxkvZHN1053svxs (Russian).

Ryazantsev V.D. (2005). V kilvaternom stroyu za smertyu. [In the wake of death]. URL: https://royallib.com/book/ryazantsev_valeriy/v_kilvaternom_stroyu_za_smertyu.html (Russian).

Simonenko O.O. (2023). Vnutrishnyo- ta zovnishnyopolitychni chynnyky Ukrayinsko-Irantskykh vidnosyn. [Domestic and foreign political factors of Ukrainian-Iranian relations]. *"State and regions. Series: Law": scientific and industrial journal*, No. 3 (81). Class. private Univ. Zaporizhzhia, 2023. C.154-159. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.23> (Ukrainian).

Simonenko O.O. (2023). Pravovi i sotcialno-vyhovni osoblyvosti ptedstavnykiv Islamskoyi Respubliky Iran. [Legal and socio-educational features of representatives of the Islamic Republic of Iran]. *Current issues in modern science (Law Series, Public Administration Series)*, No. 9(15). Kyiv, 2023. C.573-583. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9\(15\)-573-583](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9(15)-573-583). (Ukrainian).

Simonenko O.O. (2023). Istoryko-politychnyy aspekt genezysu spetsialnykh sluzhb Islamskoyi Respubliky Iran. [Historical and political aspect of the genesis of the special services of the Islamic Republic of Iran]. Electronic scientific specialist publication *"Legal Scientific Electronic Journal"*. No. 8. Zaporizhzhia, 2023. C.500-505. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/117>. (Ukrainian).

Tactical manual for the combat activities of Navy submarines (TRPL-78). Moscow: Voenizdat, 1980. 416 p. (Russian).

Titorenko N.N. For those at sea! Documentary novel. Vladivostok: FSUE IPF "Voronezh", 2004. 544 p. ISBN 89981-346-6 (Russian).

Chasopys “Na strazhe Zapolyarya”. [Magazine "Na strazhe Zapolyarya"], Vol. 83 of October 14, 2000 (Russian).

Shtatno-posadovyy rozklad osobovogo sklady po vidsikam APRK “Kursk” po boyoviy gotovnosti #1. [Staff and position schedule of the personnel in the departments of the SSNG "Kursk"]. URL: <http://www.reads.congregationi/> (Russian).

Список особового складу АПРК «Курськ», дублерів та прикомандированих на вихід у море 10 серпня 2000 року

№ п/п	від сік	посада	в/звання	Прізвище, ім'я, по батькові аутентичною мовою
1	2	3	4	5
1	2	КОМАНДИР	кап.1 рангу	ЛЯЧИН Геннадий Петрович
2	2	СПК	кап.2 рангу	ДУДКО Сергей Владимирович
3	2	ЗКВР	кап.2 рангу	ШУБИН Александр Анатольевич
4	3	ПК	кап-л-т	РЕПНИКОВ Дмитрий Алексеевич
5	3	НСЧ	мічман	САМОВАРОВ Яков Валерьевич
БЧ-1 (штурманська)				
6	2	К-р БЧ-1	Кап-л-т	САФОНОВ Максим Анатольевич
7	2	КЕНГ	Ст.л-т	ТЫЛИК Сергей Николаевич
8	2	ІЕНГ	Ст.л-т	БУБНИВ Вадим Ярославович
9	2	ТЕНГ	ст.мічман	ФЕСАК Владимир Васильевич
10	2	ТЕНГ	мічман	КОЗЫРЕВ Константин Владимирович
11	2	ТЕНГ	мічман	ПОЛЯНСКИЙ Андрей Николаевич
12	2	Головн.боцман	мічман	РУЗЛЕВ Александр Владимирович
13	2	Ком.відділення р/с	ст.1ст к/с	ЛЕОНОВ Дмитрий Анатольевич
14	2	Рульовий/сигн.	матрос	МИРТОВ Дмитрий Сергеевич
БЧ-2 (ракетна)				
15	2	К-р БЧ-2	кап.3 рангу	СИЛОГАВА Андрей Борисович
16	2	КГУ	кап-л-т	ШЕВЧУК Алексей Владимирович
17	2	ІГУ	ст.л-т	ПАНАРИН Андрей Владимирович
18	2	КГЦУ	ст.л-т	УЗКИЙ Сергей Васильевич
19	3	ТГЦУ	мічман	ВИШНЯКОВ Максим Игоревич
20	2	КГС	кап-л-т	ГЕЛЕТИН Борис Владимирович
21	2	ТГС	мічман	КИСЛИНСКИЙ Сергей Александрович
22	3	К-р відділ.мех-ів	ст.2ст к/с	АННЕНКОВ Юрий Анатольевич
23	3	Механік	матрос	КОТКОВ Дмитрий Анатольевич
24	3	Механік	матрос	ПАВЛОВ Николай Владимирович
БЧ-3 (мінно-торпедна)				
25	2	К-р БЧ-3	ст.л-т	ИВАНОВ- ПАВЛОВ Алексей Александрович
26	1	СКТ	ст.мічман	ИЛЬДАРОВ Абдулкадыр Мирзоевич
27	1	Ком.відділ.торп.	матрос	НЕФЕДКОВ Иван Николаевич
28	1	торпедист	матрос	БОРЖОВ Максим Николаевич
БЧ-4 (зв'язку)				
29	3	К-р БЧ-4	кап.3 рангу	РУДАКОВ Андрей Анатольевич
30	3	Шифровальщик	ст.м-н	ЕРАСОВ Игорь Владимирович
31	3	КГЗАС	кап-л-т	НАСИКОВСКИЙ Олег Иосифович
32	3	ТГЗАС	ст.мічман	КАЛИНИН Сергей Алексеевич
33	3	Тех-Телегр.ЗАС	ст.мічман	СВЕЧКАРЕВ Владимир Владимирович
34	3	КГАКС	ст.л-т	ФИТЕРЕР Сергей Геннадьевич
35	3	Тех-Телегр.АКС	ст.мічман	ЧЕРНЫШОВ Сергей Серафимович
36	3	КГРР	ст.л-т	ГУДКОВ Александр Валентинович

37	3	ТГРР	ст.мічман	ВЛАСОВ Сергей Борисович
БЧ-5 (електро-механічна)				
1	2	3	4	5
38	2	Ком-р БЧ-5	кап.2 рангу	САБЛИН Юрий Борисович
Д-1 (руху)				
39	6	КД-1	кап-л-т	АРЯПОВ Рашид Рамисович
40	5	КГДУ-1	кап-л-т	ПШЕНИЧНИКОВ Денис Станиславович
41	5	КГДУ-2	кап-л-т	ЛЮБУШКИН Сергей Николаевич
42	8	ІГДУ	кап.л-т	САДИЛЕНКО Сергей Владимирович
43	9	ІГДУ	ст.л-т	БРАЖКИН Александр Владимирович
44	5	К-р гр.спец.тр.	кап.3 рангу	МУРАЧЕВ Дмитрий Борисович
45	6	СКСпТр	мічман	БАЛАНОВ Алексей Геннадьевич
46	6	Спец.трюмний	//гл.кор.ст.//	МАЙНАГАШЕВ Вячеслав Виссарионович
47	6	Спец.трюмний	матрос	КОРКИН Алексей Алексеевич
48	5	КГАвт	кап-л-т	ВАСИЛЬЕВ Андрей Евгеньевич
49	6	ІГАвт	ст.л-т	МИТЯЕВ Алексей Владимирович
50	8	ТГАвт	ст.мічман	БОРИСОВ Андрей Михайлович
51	7	КТГ	кап-л-т	КОЛЕСНИКОВ Дмитрий Романович
52	8	СКТ	ст.мічман	КУЗНЕЦОВ Виктор Викторович
53	7	Технік-турбініст	ст.мічман	КОЗАДЕРОВ Владимир Алексеевич
54	7	Ком.відділ.турб.	ст.2ст.	САДОВОЙ Владимир Сергеевич
55	7	Турбініст	ст.2ст	АНИКИЕВ Роман Владимирович
56	7	Турбініст	матрос	КУБИКОВ Роман Владимирович
57	7	Турбініст	матрос	НАЛЕТОВ Илья Евгеньевич
58	7	Турбініст	матрос	НЕКРАСОВ Алексей Николаевич
59	8	Ком.відділ.турб.	ст.2ст.	ГЕССЛЕР Роберт Александрович
60	8	Турбініст	матрос	БОРИСОВ Юрий Александрович
61	8	Турбініст	матрос	МАРТЫНОВ Роман Вячеславович
62	8	Турбініст	матрос	СИДЮХИН Виктор Юрьевич
63	4	Турбініст-дубл.	матрос	ЛОГИНОВ Игорь Васильевич
64	4	Турбініст-дубл.	матрос	ХАЛЕПО Александр Валерьевич
65	4	Турбініст-дубл.	матрос	КОЛОМИЙЦЕВ Алексей Юрьевич
Д-2 (електро-технічний)				
66	5	КД-2	кап.3 рангу	ЩАВИНСКИЙ Илья Вячеславович
67	5	КЕТГ	кап.3 рангу	БЕЛОЗОРОВ Николай Анатольевич
68	4	ІЕТГ	ст.л-т	РВАНИН Максим Анатольевич
69	5бис	ІЕТГ	ст.л-т	КУЗНЕЦОВ Виталий Евгеньевич
70	5	Технік-електр.	ст.мічман	ЦИМБАЛ Иван Иванович
71	5	Технік-електр.	мічман	ШАБЛАТОВ Владимир Геннадьевич
72	9	Старш.к-ди елект.	мічман	ИВАНОВ Василий Эльмарович
73	2	Електрик	матрос	ДРЮЧЕНКО Андрей Николаевич
74	5	Електрик	ст.1ст.к/с	НЕУСТРОЕВ Александр Валентинович
75	7	Електрик	// гл.ст.к/с //	ЗУБАЙДУЛЛИН Ришат Рашитович
76	5бис	Технік-дизелист	ст.мічман	ГОРБУНОВ Евгений Юрьевич
77	7	Технік тех.гр.	мічман	ИШМУРАТОВ Фанис Маликович
Д-3 (живучості)				
78	2	КД-3	кап.3 рангу	МИЛЮТИН Андрей Валентинович
79	3	КГАвт	кап-л-т	СОЛОРЕВ Виталий Михайлович

80	2	Техн-поверитель	мічман	ХИВУК Владимир Валерьевич
81	2	КТрГ	кап-л-т	КОКУРИН Сергей Сергеевич
82	4	Інженер Тр.Гр	ст.л-т	КИРИЧЕНКО Денис Станиславович
1	2	3	4	5
83	5бис	СКТр	мічман	БАЙБАРИН Владимир Анатольевич
84	9	Технік Тр.Г	мічман	БОЧКОВ Михаил Александрович
85	1	Трюмний маш.	матрос	ШУЛЬГИН Алексей Владимирович
86	2	Трюмний маш.	матрос	ТРЯНИЧЕВ Руслан Вячеславович
87	4	Трюмний маш.	матрос	СТАРОСЕЛЫЦЕВ Дмитрий Вячеславович
88	5	Трюмний маш.	матрос	ЛАРИОНОВ Алексей Александрович
БЧ-7 (управління)				
89	2	К-р БЧ-7	кап.3 рангу	САДКОВ Александр Евгеньевич
90	2	КЕВГ	кап-л-т	РОДИОНОВ Михаил Олегович
91	2	ІЕВГ	ст.л-т	ЕРАХТИН Сергей Николаевич
92	2	ТЕВГ	ст.мічман	ГРЯЗНЫХ Сергей Викторович
93	3	КГАГ	кап-л-т	ЛОГИНОВ Сергей Николаевич
94	3	ІГАГ	ст.л-т	КОРОВЯКОВ Андрей Владимирович
95	3	ІГАГ	ст.л-т	КОРОБКОВ Алексей Владимирович
96	3	ТГАГ	мічман	БЕЛОВ Михаил Александрович
97	3	ТГАГ	мічман	ТАВОЛЖАНСКИЙ Павел Викторович
98	1	ТГАГ	мічман	ЗУБОВ Алексей Викторович
99	2	ТГАГ	мічман	ПАРАМОНЕНКО Виктор Александрович
100	3	Технік	ст.мічман	ФЕДОРИЧЕВ Игорь Владимирович
Сл. «Х» (хімічна)				
101	3	НХС	кап.3 рангу	БЕЗСОКИРНЫЙ Вячеслав Алексеевич
102	5-бис	Старший інстр.	ст.мічман	ХАФИЗОВ Наиль Хасанович
103	3	Технік	мічман	РЫЧКОВ Сергей Анатольевич
104	5	Технік	мічман	ТРОЯН Олег Васильевич
Сл. «М» (медична)				
105	4	НМС	капітан м/с	СТАНКЕВИЧ Алексей Борисович
106	4	Фельдшер	мічман	РОМАНЮК Виталий Федорович
107	4	Сан.інстр.	ст.мічман	КИЧКИРУК Василий Васильевич
Сл. «С» (постачання)				
108	4	Ст.к-ди постачан	ст.мічман	БЕЛЯЕВ Анатолий Николаевич
109	4	Кок-інструктор	// гл.ст.к/с //	ЯНСАПОВ Салават Валерьевич
110	4	Кок	матрос	ВИТЧЕНКО Сергей Александрович
111	4	Кок	матрос	ЕВДОКИМОВ Олег Владимирович
Відряджені на морські навчання з практичними стрільбами:				
112	2	НШ 7 дивч	кап.1 рангу	БАГРЯНЦЕВ Владимир Тихонович
113	2	Заст.НЕМС 7 див	кап.2 рангу	БЕЛОГУНЬ Виктор Михайлович
114	2	Пом.НУМС 7 див	кап.2 рангу	ИСАЕНКО Василий Сергеевич
115	2	Ф-2 7 дивч	кап.2 рангу	ЩЕПЕТНОВ Юрий Тихонович
116	2	Т.в.о. Ф-3 7 дивч	кап.3 рангу	БАЙГАРИН Мурат Ихтиярович
117	1	Воєнпред Дагдиз	ст.л-т	БОРИСОВ Арнольд Юрьевич
118	1	Нач.ДКБ Дагдиз	службовець	ГАДЖИЕВ Мамед Исмаилович

